

Théophile Gautier

Muodista

Suomentajan alkusana

Théophile Gautier (1811–1872) oli ranskalainen kirjailija, jonka jälkimaailma muistaa lähinnä "l'art pour l'art"-periaatteen puolestapuhujana ja Baudelairen ystävänä. Gautier kirjoitti romanttisia runoja ja romaaneja sekä henkensä pitimiksi satakunta viihdekirjaa. Hän aloitti kuitenkin taidemaalarina. Esseen Muodista (De la mode, 1858) löysi grenoblelainen kirjastonhoitaja Laurent Heinrichs. Actes Sud -kustantamo julkaisi kirjoituksen pikku kirjaseksi vuonna 1993.

Tapani Kilpeläinen

Miksi pukeutumistaide on kokonaan hylätty räätälien ja ompelijoiden oikeille sivilisaatiossa, jossa asu merkitsee paljon, koska ilmaston ja moraalisten ajatusten vuoksi alastonta ei koskaan nähdä? Vaatteesta on modernilla aikakaudella tullut ihmiselle eräänlainen iho, josta hän ei luovu millään verukkeella ja joka on hänessä kiinni kuin eläimessä turkki, siinä määrin, että ruumiin todellinen muoto on meidän päivinämmen kokonaan unohtunut. Jokainen, jolla on hieman suhteita maalareihin, ja joka sattumalta on astunut sisään ateljeehen mallin poseeraamisen aikana, on, siihen liikaa huomiota kiinnittämättä, kokenut kepeään vastenmielisyyteen sekoittuneen yllätyksen nähdessään tuntemattoman elukan, pöydälle asettautuneen koiras- tai naarassammakon. Hiljattain Keski-Australiasta tuotu ennennäkemätön eläinlaji ei eläintieteellisestä näkökulmasta ole varmasti odottamattomampi ja uudempi, ja yksi Jardin des plantesin häkeistä pitäisi toden totta varata kahdelle *homo* -sukuun kuuluvalla yksilöllä, koiraalle ja naaraalle, jotka on riisuttu keinotekoisesta nahastaan. Heitä tarkkailtaisiin

yltä uteliaina kuin kirahvia, aasianvilliaasia, tapiiria, vesinokaeläintä, gorillaa tai pussirottia.

Ilman antiikin veistotaiteen ihailtavia jäännöksiä ihmisen muodon perinne olisi kadonnut kokonaan. Näitä marmoreja ja pronseja tai niiden mukaan muotoiltuja kipsiveistoksia tarkkailemalla ja niitä alastomaan malliin vertaamalla taiteilijat onnistuvat vaivalloisesti toteuttamaan veistoksissa, korokuvissa ja tauluissa nähdyn ihanteellisen olennon. Onko näiden abstraktien hahmojen ja niitä katsovien pukeutuneiden katsojien välillä mitään suhdetta? Uskoisiko heidän kuuluvan samaan rotuun? Ei mitenkään.

Kaipaamme ikuisesti *alastonta*, joka on jopa itse taiteen periaate, koska ihminen ei voi kuvitella täydellisempää muotoa kuin oma muotonsa, Jumalan kuvan muoto. Ihmiskunnan nuoruudessa, kun runous ja taiteet puhkesivat kukoistukseen kuin älyllisen kevään kukat, Kreikan jumalallisessa ilmastossa alaston oli *luonnollinen* ja tuotti Fidiaksen, Lysippoksen, Kleomeneen, Agasiaan, Agesandroksen, Apelluksen, Zeuxiin, Polygnoteen kuten se myöhemmin tuotti Michelangelon ja renessanssin loistavat taiteilijat (sanaan *alaston* sisällyttämme kankaan, joka on alastomuuden välttämätön täydennys kuten harmonia melodian); mutta

tuolloin alaston ei enää ollut kuin sopimus; ihmisen näkyvä muoto oli asu.

Kuvanveistäjät ja maalarit valittavat tätä asiaintilaa, jota he tosin eivät voisi muuttaa, mutta muuntaa omaksi edukseen. He sanovat modernin asun estävän heitä tekemästä mestariteoksia; heidän mukaansa on mustien asujen, lyhyiden päällystakkien ja krinoliinien syytä etteivät he ole Tizianeita, Van Dyckeja ja Vélasquejeja. Silti suuret miehet ovat maalanneet aikalaisensa sellaisissa vaatteissa, jotka antoivat alastomuuden näkyä yhtä vähän kuin meidän vaatteemme, ja jotka, vaikka joskus olivatkin hienostuneita, olivat usein häpeällisiä tai kummallisia. Onko meidän pukeutumistemme sitä paitsi niin rumaa kuin ajatellaan? Eikö sillä juuri ole oma merkityksensä, jota antiikkisten ajatusten valtaamat taiteilijat eivät ymmärrä? Yksinkertaisella leikkauksellaan ja neutraalilla värityksellään pukeutumistemme antaa suuren arvon päälle, älyn tyyssijalle, ja käsille, ajattelun välineille tai rodun merkille; se pitää ruumiin alallaan ja osoittaa vaikutuksen tekemiseksi välttämättömät uhraukset. Kuvitelkaa Rembrandt kasvotusten mustiin pukeutuneen aikamme ihmisen kanssa; hän keskittäisi hieman ylhäältä tulevan valon otsalle, valaisisi toisen posken, upottaisi toisen lämpimään varjoon, panisi muutaman viiksi- ja partakarvan värisemään, värittäisi asun rikkaalla ja kuurolla mustalla, silittäisi kankaaseen suuren sipaisun halkeillutta valkoista, painaisi kaksi tai kolme kiiltävää pistettä kellonvitjaan, nostaisi kaiken esiin harmahtavasta, bitumilla glaseeratusta taustasta. Tämän jälkeen pariisilaisen frakki olisi teistä yhtä komea ja luonteenomainen kuin hollantilaisen pormestarin vartalonmukainen vaate tai tunika. Jos pidätte väripiirroksista, katsokaa Ingresin piirtämää herra Bertinin muotokuva. Eivätkö päällystakin tai housujen rypyt ole yhtä varmat, jalot ja puhtaat kuin kreikkalaisen sotilasvaipan tai toogan rypyt? Eikö ruumis elä proosallisten vaatteidensa alla kuten patsaan ruumis kankaan alla?

Meidän aikakautemme ihmisen tyyppillisiä piirteitä eivät enää ole kauneus ja voima. Tänäpäin Antinous olisi naurettava. Pieninkin vipu suorittaa Alkideen lihastoimet. Ei pidä siis koristaa sitä, millä ei ole todellista merkitystä; kyse on vain raskauden, vulgaariuden, hienostumattomuuden välttämisen ja ruumiin piilottamisesta kuoreen, joka ei ole liian suuri eikä liian tiukka, joka ei näytä linjoja tarkasti, joka on kaikille lähes samanlainen kuin naamiaisten domino. Ei kultaa, ei kirjailuja, ei näkyviä värisävyjä; ei mitään teatraalista: täytyy saada vaikutelma hyvin pukeutuneesta ihmisestä ilman, että jälkeensä muistaa ainoatakaan yksityiskohtaa hänen asustaan. Kankaan hienous, leikkauksen täydellisyys, kuosin viimeistely ja ennen kaikkea kaiken tämän hieno kantaminen muodostaa *arvokkuuden* [distinction]. Nämä vivahteet karkaavat ainakin useimmilta taiteilijoilta, koska he rakastavat eläviä värejä, ylenpalttisia rypyjä, välkkyyden laskeutuvia kankaita, vartaloita joiden rintalihakset erottuvat selvästi, veistoksellisia hauislihaksia. He valittavat, ettei joku nuori hienostelija oikeasta käytä höyhenmyssyä ja tulipunaista takkia; ja he hämmästyvät maailman ihmisten sinnikkyyttä kantaa tätä niin surullista, niin vaisua, niin yksitoikkoista asua. On kuin kysyttäisiin, miksi Venetsiassa kaikki gondolit ovat mustia.

Mikään ei ole kuitenkaan helpompaa kuin erottaa näennäisessä yhdenkaltaisuudessa aatellisen gondoli porvarin gondolista.

Mutta, esimerkiksi, jos taiteilijoilla onkin perusteita nousta vastustamaan miesten asua, jonka he jättävät räätälien mielikuvituksen varaan sen sijaan että piirtäisivät sen itse, heillä ei ole mitään aihetta käydä naisten asua vastaan. Jos he menisivät useammin maailmaan ja haluaisivat yhden illan ajaksi luopua ateljee-ennakkoluuloistaan, he näkisivät, että tanssiaispukeutuminen tyydyttää vaikeimpiakin, ja että maalari, joka käsittelisi sitä historiallisesti ja tyylikkäästi, lakkaamatta silti olemasta tarkka, saavuttaisi kauneus-, hienostuneisuus- ja värivaikutuksia, joita hämmästyttäisiin. Tarvitaan koko väärän klassisen koulutuksen voima jotta voi olla vaikuttumatta hurmaavuudesta, jonka tarjoaa ooppera-ilta, salooniin istunut tai seisaallaan peilipöydän tai takan ääressä keskusteleva naisten ryhmä.

Kampaukset eivät ehkä koskaan ole olleet parempia: hiukset ovat laineilla, ne on tupeerattu, palmikoitu, kohotettu siiviksi, vedetty taakse, kiedottu nyöriksi todella upeasti. Pariisilainen kampa on kreikkalaisten saksien veroinen, ja hiukset alistuvat tottelevaisemmin kuin Paroksen tai Pentelikonin marmori. Katsokaa noita kauniita mustia hiusnauhoja, jotka näkyvät puhtaina viivoina kalpealla otsalla ja jotka diadeemin tavoin painaa otsalle nyöri joka lähtee nutturasta ja palaa siihen; tämä vaalea kruunu, jossa rakastunut vihuri näyttää värähtelevän ja joka muodostaa kuin kultaisen sädekehän valkoiseen ja ruusunpunaiseen päähän! Katsokaa millä maulla kerääntyvät niskaan nämä solmut, kiharat, itsensä ympärille kierretyt letit kuin Ammonin sarvi tai kuin joonialaisen pylväänpäähän voluutta! Oliko ateenalaisella kuvanveistäjällä tai renessanssin maalarella enemmän suloutta, nerokkuutta ja tyyliä? Emme usko.

Kun tähän saakka olemme puhuneet vain hiuksien järjestyksestä, mitä sanoisimme päättyessämme varsinaisiinampauksiin; haastamme taiteen keksimään parempaa. Joskus kampauksissa on kukkia, joissa kastepisarat värisivät avaten terälehtensä merenvihreässä, punaisessa tai vihreässä lehvisrössä; joskus taipuisia hentoja oksia, jotka laskeutuvat huolimattomasti olkapäille; tai sitten sekiinejä, helmistä tehtyjä hiusverkkoja, filigraanikuulista tehtyjä tai turkooseista muo-

toiltuja hiusneuloja, hiusten kanssa yhteen solmittuja kultaisia pieniä nauhoja, värillisten höyryjen kaltaisia keveitä höyheniä, kuin sateenkaaria, ruusunsydänten kaltaisiksi lehditettyjä rypistetyistä nauhoista tehtyjä solmuja, samettiverkkoja, kullattuja ja hopeoituja gazilloneja joiden jokainen laskos välkkyy valossa, vaaleanpunaisesta korallista tehtyjä vyyhtejä, ametiterttuja, rubiiniherukoita, kalliista kivistä tehtyjä perhosia, metallinhoitoisia lasikuplia, kovakuoriaisensiipiä, kaikkea tuoreinta, koketeinta, upeinta mitä mielikuvitus voi keksiä, ja kaikki tämä vailla ylilatautumista, vailla liioittelua, vailla irvokasta ahtamista, vailla naurettavaa ylellisyyttä, sopusoinnussa kasvojen ilmeen ja pään mittasuhteiden kanssa; jos Milon Venus heräisi eloon ja maailmannainen haluaisi lainata hänelle puseron, hän voisi mennä iltaan nykynaisen tavoin kammattuna. Mikä ylistys aikamme muodille!

Vaan krinoliini, sanotte te; vanteilla varustetut hameet, jousitetut mekot, joita korjataan kuin seppä kelloa kun ne rikkoontuvat, eikö se ole inhottavaa, vastenmielistä, taiteelle vastakkaista? Emme ole tätä mieltä: naiset, jotka pitävät kiinni krinoliinista vitseistä, ivakuvista, esityksistä ja kaikenlaisista häväistyksistä huolimatta, ovat oikeassa.

On hyvä, että he suosivat näitä avaria, topattuja, voimakkaita, laajasti katseelle levittyviä hameita niiden kapeiden hameiden sijasta, joihin heidän isoäitinsä ja äitinsä ahtautuivat. Tästä pyörivän dervissin helmojen tavoin laajenevien taitosten ylenpalttisuudesta vartalo tulee esiin hienostuneena ja hoikkana; ruumiin yläosa erottuu edullisesti, koko persoona muodostaa sulokkaan pyramidin. Tämä runsaiden toppausten massa on kuin jalusta povelille ja päälle, jotka ovat ainoat merkittävät ruumiinosat nyt kun alastomuutta ei enää sallita. Jos meille sallittaisiin mytologinen vertaus näin modernissa kysymyksessä, sanoisimme, että tanssiaiisiin pukeutunut nainen noudattaa antiikin olympolaista etikettiä. Korkeimmat jumalat kuvattiin torso alastomana; runsaslaskoiset kankaat peittivät heidät lanteilta jalkoihin. Tämän vuoksi on pukeutuessaan paljastettava rintakehä, hartiat ja käsivarret. Sama muoti on Jaavalla, jossa hovin edessä ei voi esiintyä kuin vyötärölle asti alastomana.

Oppineisuudesta ja pilanteosta huolimatta avokaulainen nuori nainen käsivarret paljaina, kertomallamme tavalla kammattuna ja vetäen perässään aalloittain antiikkista mohairia, satiinia tai taftia, kaksinkertaisine hameineen tai monine volangeineen näyttää meistä niin kauniilta ja niin hyvin pukeutuneelta kuin mahdollista, emmekä juurikaan näe mistä taide voisi häntä arvostella. Valitettavasti nykymaalareita ei ole olemassa; ne, jotka näyttävät elävän meidän aikakaudellamme, kuuluvat kadonneille kausille. Huonosti ymmärretty antiikki estää heitä tuntemasta nykyhetkeä. Heillä on valmis käsitys kauniista ja moderni ihanne on heille suljettu kirjain.

Vakavampi vastalause olisi krinoliinin yhteensopimattomuus modernin arkkitehtuurin ja kalustamisen kanssa. Naisien kantaessa koreja salongit olivat valtavia, ovet aukenivat kahtena suurena ovenpuoliskona, nojatuolit kiskoivat naisten käsivarsia eri suuntiin, vaunut ottivat helposti vastaan hameiden suuruuden; teatterin istuimet eivät muistuttaneet lipaston laatikoita. Hyvä on! rakennetaan salongit suuremmiksi, muutetaan huonekalujen ja vaunujen muotoa, hävitetään teatterit! Hieno! sillä naiset eivät luovu krinoliinista sen paremmin kuin riisijauheesta toisesta arkipäiväisen sanahelinän teemasta, jota ainoankaan taiteilijan ei käy muuntaminen.

Heitä luonnehtivan harvinaisen harmoniantajun avulla naiset ovat ymmärtäneet, että suuren laittautumisen ja *luonnollisen* hahmon välillä on eräänlainen riitasointu. Samalla tavoin kuin taitavat maalarit luovat ihon ja kankaan sopusoinnun keveiden kuultovärien avulla, naiset valkaisevat ihonsa, joka näyttäisi vähäiseltä mohairin, pitsien sekä satiinin rinnalla, ja antavat sille yhtenäisen sävyn, joka on parempi kuin nuo valkoisen, keltaisen ja roosan taonnat, jotka puhtaimmat värit tarjoavat. Tämän hienon tomun avulla naiset ottavat orvaskedelleen marmorin kiilteen ja poistavat väriltään tuon punertavan terveyden, joka meidän sivilisaatiossamme on karkeutta, sillä se edellyttää fyysisten halujen hallitsevan älyllisiä vaistoja. Ehkä jopa kevyt häveliäisyyden värähdys velvoittaa naiset laittamaan kaulalleen, olkapäilleen, povelleen ja käsivarsilleen tämän kepeän valkoisen tomun hunnun lieventämään alastomuutta ottamalla siltä pois elämän kuumat ja kiihottavat värit. Näin muoto lähestyy kuvanveistoa; se hengellistyy ja puhdistuu. Puhukaamme silmäväristä, jota sitäkin on kyllin moitittu: nämä korostetut piirteet pidentävät silmäripsiä, piirtävät kulmakarvojen kaaren, lisäävät silmien loistoa ja ovat kuin taidonnäytteitä joilla mestarit päättävät mestariteoksensa. Muoti on joka asiassa oikeassa.

Jos Veronesen kaltainen taiteilija maalaisi Oopperan portaat tai italialaisten eteisen kun maailman tai puolimaailman herttuattaret odottavat vaunujaan valkoisiin viittoihin, raidallisiin paksuihin takkeihin, karpännahkahartiaviittoihin, kaikkien maiden ihmeellisillä toppauksilla täytettyihin ja joutsenella reunustettuihin ulkoviittoihin kietoutuneina; pää kukkien ja timanttien tähdittämänä, käsine hieman kavaljeerin hihalla, kauneutensa, nuoruutensa ja ylellisyytensä kaikessa julkeudessa, niin saisitte nähdä, puhutaanko tuon taulun edessä pukeutumisemme köyhyydestä!

Suomennos Tapani Kilpeläinen